

ДО ІСТОРІЇ ГРОМАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ КАМ'ЯНЦЯ-ПОДІЛЬСЬКОГО

Ключові слова: міська дума, гласні, євреї, архівні джерела.

У фондах Державного архіву Хмельницької області зберігається значна кількість документів, які проливають світло на історію єврейського населення подільського краю. Один з таких документів нами було виявлено у фонді № 228 “Канцелярія Подільського губернатора”. Справа під № 1230 має назву “Переписка з Кам'янець-Подільським міським головою, міською управою, поліцеймейстером про проведення виборів гласних у міську думу, списки осіб, наділених виборчим правом, і гласних, обраних на чотириліття з 1905 до 1909 року; журнали і протоколи засідань Кам'янець-Подільської міської думи, Подільського губернського у міських справах присутствія та інше”. Хронологічно справа охоплює період від 19 березня 1905 р. до 8 грудня 1907 р.

Нас зацікавило три документи зі справи. Вони дають можливість послідовно простежити виборність трьох євреїв до міської думи та їхню відмову від цієї посади через їхню незгоду зі встановленими правилами виборів.

Перший з документів являє собою список євреїв, які були запропоновані для призначення в гласні Кам'янець-Подільської міської думи [Список... 1905, арк. 26]. Він подається нами у вигляді таблиці, яку ми наводимо нижче [Табл. 1]. З нього ми дізнаємося кількість осіб, призначених до виборів, їхні імена та прізвища, а також матеріальне становище.

Другий документ – це виписка з журналу Подільського губернського у міських справах присутствія [Журнал... 1905, арк. 59]. З нього ми дізнаємося, що, згідно з Міським положенням від 11 червня 1882 р., кандидати в гласні або уповноважені з осіб

юдейського віросповідання вносились у списки губернського у міських справах присутствія. А з подання губернатора затверджувалися на рівні Міністерства внутрішніх справ. Однак кількість євреїв не мала перевищувати 1/10 загальної чисельності гласних думи чи зборів уповноважених. Згідно з представленим списком, гласними були обрані Сруль Абрамович Вайнбойм, Осип Мойсейович Манасевич та Пінхас Іосифович Хомський.

Третій документ являє собою протокол міської думи за 17 серпня 1905 р. під № 9 [Протокол... 1905, арк. 76]. У засіданні взяло участь 25 осіб. З джерела ми бачимо, що внаслідок невідомих нам причин замість Вайнбойма в думу потрапив Лазар Мовшович Варгафтіг. Водночас із протоколу стає відомо, що лікар Манасевич, провізор Хомський та купець Варгафтіг 3 серпня 1905 р. подали заяву про відмову від посади гласного, аргументуючи це кількома причинами. По-перше, вони вважали, що порушується принцип виборності й вони просто є представниками адміністрації, яких призначили на ці посади, а не обрало міське населення. По-друге, “як євреї вони позбавлені активних виборчих прав, інакше кажучи, позбавлені довіри при обранні міських гласних, хоча б із не євреїв, з таким образливим для їхньої гідності становищем зовсім не гармонує роль гласного – господаря міських інтересів” [Протокол... 1905, арк. 76]. По-третє, “євреї, становлячи понад 50 % населення міста Кам’янця і платників не менше 50 % міських податків та повинностей, мають підставу вважати призначення трьох гласних з євреїв не тільки образливим і несправедливим, а й також шкідливим ігноруванням їхніх інтересів, оскільки голоси трьох осіб завжди мають залишатися безсилими проти іншої більшості, а отже, участь їхня марна” [Протокол... 1905, арк. 76].

Реакція подільського губернатора та міської думи виявилася “в дусі часу”. Відповідно до кількості виборців у міську думу обиралося 35 гласних, а обрано було 25 осіб. Для законної діяльності думи потрібна наявність 2/3 кількості гласних. Тобто виходила достатня кількість гласних без врахування єврейських депутатів. Тож дума постановила “через відмову панів Манасевича, Хомського, Варгафтіга визнати їх вибулими зі складу Думи й висловити жаль із приводу позбавлення значної частини населення своїх представників у Думі” [Протокол... 1905, арк. 76].

Отже, ми маємо згадку про один з перших актів громадянської непокори серед єврейського населення міста. Він засвідчує зародження національної свідомості серед представницького стану єврейського суспільства.

Література:

Журнал Подільського губернського у міських справах присутствія. 1905. *Державний архів Хмельницької області*. Ф. 228 “Канцелярія Подільського губернатора”. Оп. 1. Спр. 1230. Арк. 59.

Протокол Кам’янець-Подільської Міської Думи № 9. 1905. *Державний архів Хмельницької області*. Ф. 228 “Канцелярія Подільського губернатора”. Оп. 1. Спр. 1230. Арк. 76.

Список осіб євреїв, які представлені для призначення в гласні Кам’янець-Подільської Міської Думи. 1905. *Державний архів Хмельницької області*. Ф. 228 “Канцелярія Подільського губернатора”. Оп. 1. Спр. 1230. Арк. 26.

Таблиця 1. Список осіб євреїв, які представлені для призначення в гласні Кам’янець-Подільської міської думи, 21 квітня 1905 р.

№ п/п	Чин, ім’я, по батькові, прізвище та вік	Рід занять	Час проживання в місті Кам’янці	Майновий стан
1	2	3	4	5
1-	Кам’янецький 2-ї гільдії купець Сруль Абрамович Вайнбойм, 63 роки	Торгівля лісом	Від народження	Окрім будинку вартістю 50.000 крб і торгівлі лісом, володіє капіталом більш як 100.000 крб
2-	Лікар Осип Мойсейович Манасевич, 70 років	Перебуває лікарем у місцевій чоловічій семінарії й займається приватною практикою	Також	Володіє в місті Кам’янці, на Миколаївській площі, будинком вартістю 12.000 крб
3-	Кам’янецький 2-ї гільдії купець Лазар Мовшович Варгафтіг, 43 роки	Веде торгівлю різним письмовим приладдям, обіг якої сягає в рік до 35.000 крб	Також	Окрім торгівлі, володіє капіталом більш як 20.000 крб

4-	Провізор Пінхас Іосифо- вич Хомський, 42 роки	Утримує в місті Кам'янці аптеку та аптечний склад, обіг яких сягає великої суми	У Кам'янці проживає більш як 12 років	Окрім аптеки й ап- течного складу, має будинок, який кош- тує до 40.000 крб, і володіє капіталом близько 50.000 крб
5-	Хотинський мі- щанин Зельман Іцько- вич Дікер, 50 років	У місті Кам'янці нічим не займається	Проживає більш як 5 років	Має в місті Кам'ян- ці, на Новому плані, будинок вартістю 15.000 крб, а в Хо- тинському повіті володіє нерухомим майном більш як 60.000 крб

Бурденюк В. В.

ORCID: 0009-0004-9346-4257

незалежний дослідник, краєзнавець
м. Городенка, Україна

МЕШКАНЦІ ЄВРЕЙСЬКОЇ ДІЛЬНИЦІ ГОРОДЕНКИ ЗА ІНВЕНТАРЕМ 1768 РОКУ

Ключові слова: Городенка, повинності, чинш, інвентар, єврейська діляниця.

Виявлений в AGAD (Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie) інвентар міста разом із передмістями від Фільварку, Котелківки (тепер Котиківка) та від Монастиря був проведений та верифікований безпосередньо на місці 16 березня 1768 року. У ньому вказуються повинності містян та передмістян, розмір натурального, відробіткового та грошового чиншу в рік, сумарний дохід. Подано список власників домоволодінь єврейської діляниці, трьох передмість, окремо виділені мельники та гончарі, а також шляхта, козаки та двірські службовці.

Загалом євреї міста, окрім визначених повинностей, сплачували до скарбниці 1040 злотих чиншу в рік. Вісім погорільців та